

Марко РАДОВИЋ
студент докторских студија Правног факултета Универзитета
у Београду

РАД И УСЛУГЕ КАО УЛОГ У ОСНОВНИ КАПИТАЛ ПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Резиме

Зарад доследности у остварењу начела очувања вредности основној кантипала привредној друштва и немојћности заобилажења правила о минималном основном кантипалу, Друга директива ЕУ не дозвољава да улог у основни капитал акционарској друштва чине обавеза вршења одређеној рада или јужања одређених услуга (изв. улоги у раду и услугама).¹ Ни изменама Друже директиве ЕУ се није отишло корак даље.² Но, како је у јосиндусиријском друштву темељни привредни однос јосио везан за јужање услуга, а не за јроизводњу и јрометј робе, све су јрисујнија схвајања да јреба дозволити улоге у вршењу одређеној рада и јужању одређених услуга чак и у акционарским друштвима.

*Имајући у виду да друже форме привредних друштва карактерише јрисујство елемената „*intuitu personae*“, јо би јребало да јијање улога у раду и услугама не буде јредметј сјора. Међујтим, у нашем јозијивном*

1 Second Council Directive 77/91/EEC of 13. December 1976 on co-ordination of safeguards which, for the protection of the interests of member and others, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 58 of the Treaty, in the respect of the formation of public limited liability companies and the maintenance and alternation of their capital, with a view to making such safeguards equivalent, *Official Journal* L 026 од 31.1.1977. године.

2 Directive 2006/68/EC of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 amending Council Directive 77/91/EEC as regards the formation of public limited liability companies and the maintenance and alteration of their capital, *Official Journal* L 264 од 25.9.2006. године.

йраву то није случај, обзиром да је само орџацима и комйлементарима дозвољено да им неновчани улој у основни кайиштал йривредној друшйва буде и у раду и услујама.

Ошуда ће у овом раду, йоред йокушаја дефинисања улоја у раду и услујама, биши указано на разлоје ойравданосйи йошребе да ови улози ваљају чинйши основни кайиштал свих друшйвава која каракйерише йрисусйиво елеменайша „*intuitu personae*“, а у йерсйекйиви и акционерских друшйвава.

Кључне речи: основни кайиштал, улој, вршење рада, йружање услуја.

I Уводне напомене

Привредно друштво, као правни субјект, представља институционално јединство материјалног (имовина) и персоналног (оснивачи, запослени и управа) супстрата.³ Једино кроз ово јединство оно може остварити основне циљеве свог постојања, стицање добити и уштеду трошкова. Отуда је потребно да поред воље да се оснивачи друштва удруже, изузев ако је у питању једночлано друштво, и да се на основу одређених улога оформи имовина друштва. Заузврат, оснивачи по основу унетог улога стичу чланска права у друштву. Тако се у теорији привредног права искристалисала дефиниција улога по којој се он поима као ствар, право или новац (за одређена друштва и обавеза извршења одређеног рада и пружања одређених услуга), за које оснивач преузима обавезу да их стави на располагање привредном друштву које се оснива у циљу обављања неке привредне делатности.⁴ Новчана вредност уписаних улога чини основни (регистровани) капитал друштва. Правило о одржавању вредности основног капитала и правило о реалности основног капитала чине темељ на коме је „сазидано“ компанијско право највећег броја држава данашњице, укључујући и право Европске уније.⁵ Иако је Друга директива ЕУ прописала обавезујуће норме о одрживости минималног основног капитала само у односу на акционарска друштва, велики број земаља ЕУ је ова правила проширио и на друге форме друштва, а нарочито на друштва са ограниченом одговорношћу. Међутим, пракса је показала да концепт одрживости основног капитала, као одговор на ограничену одговорност чланова код друштава капита-

3 М. Васиљевић, *Компанијско йраво (Йраво йривредних друшйвава)*, Правни факултет Универзитета у Београду, 6. издање, Београд, 2011, стр. 65.

4 Види: М. Васиљевић, *нав. дело*, стр. 60.

5 В. Радовић, „Измене Друге директиве ЕУ и могући правци будућег развоја“, *Йраво и йривреда*, бр. 5–8/2007, стр. 182.

ла, није испунио у довољној мери основни циљ због којег је установљен, а то је заштита интереса поверилаца друштва.⁶ Све су чешће критике упућене на рачун неповредивости минималног основног капитала, уз тврдње да он представља само „привид сигурности“ поверилаца.⁷

То је и разлог да се у многим националним правима код друштва са ограниченом одговорношћу крене у правцу смањења основног капитала, па чак и његовог укидања, а чије кораке следи и наше позитивно право.⁸ Код акционарских друштава, нарочито отворених, по овом питању приступило се знатно опрезније. То потврђује и чињеница да се у изменама Друге директиве ЕУ није поставило питање умањења основног капитала ових друштава.⁹ Али, с друге стране се никако не може занемарити чињеница да се у савременом корпоративном управљању све чешће трага за алтернативним начинима заштите поверилаца.¹⁰

Тенденције развоја компанијског права у смеру умањења значаја неповредивости основног капитала чак и у акционарским друштвима и трагања за другим видовима заштите поверилаца и акционара, отварају

- 6 Сама чињеница да степен намирења поверилаца у стечајном поступку износи у просеку око 25–30% у Републици Србији, око 30–35% у земљама у окружењу (Румунија, Бугарска, Хрватска), па чак и око 53% СР Немачкој, указује на недовољност постојања минималног основног капитала привредних друштава као гаранта намирења потраживања поверилаца, чак и поред неспорне околности да основни капитал не чини једини извор намирења. О степену намирења поверилаца у стечајном поступку видети више код: Г. Ајншпилер-Поповић, „Коментар новог Закона о стечају“, *Приручник*, доступно на адреси: www.bs.scrib.com, стр. 4; Б. Радуловић, „Емпиријска анализа банкрутства у Републици Србији“, у: В. Радовић (ур.), *Усклађивање пословног права Србије са правом Европске Уније – 2011*, стр. 146.
- 7 Hylde Boschma, Loes Lennarts, Hanny Schutte-Veenstra, „The Reform of Dutch Private Company Law: New Rules for the Protection of Creditors“, *European Business Organization Law Review*, бр. 8/2007, стр. 573, доступно на адреси: www.cambridge.org.
- 8 Насупрот раније важећем Закону о привредним друштвима (*Сл. гласник РС*, бр. 125/04) који је у чл. 112 ст. 1, прописивао да новчани део основног капитала друштва са ограниченом одговорношћу на дан уплате износи најмање 500,00 (пет стотина) евра у динарској противвредности по средњем курсу, од чега се најмање половина упућује на привремени рачун до регистрације друштва, а остатак се уплаћује на рачун друштва у року од две године од дана регистрације, доношењем новог Закона о привредним друштвима (*Сл. гласник РС*, бр. 36/2011 и 99/2011) прописано је у чл. 145 да основни капитал друштва износи најмање 100 динара, осим ако је посебним законом предвиђен већи износ основног капитала за друштва која обављају одређене делатности.
- 9 Највеће заслуге за опстанак правила неповредивости основног капитала код отворених привредних друштава припадају Немачкој. Више о томе видети: В. Радовић, *нав. чланак*, стр. 195.
- 10 Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe од 4.11.2002. године, стр. 87–88.

питање да ли треба дозволити оснивачке улоге у раду и услугама у свим формама привредних друштава. При одговору на ово питање треба свакако бити опрезнији у случају акционарских друштава, док код других форми се може очекивати либералнији приступ. Ово нарочито из разлога што са једне стране значај услуга у савременом пословању постаје доминантан, док је са друге стране понекад тешко разлучити улог у раду и услугама од улога у натури.

II Улог у раду

Код улога у раду се подразумева да је рад који је члан друштва дужан да уради по својој природи материјални (фактички), а не правни посао.¹¹ Ту је реч о изради или оправци одређене ствари, извршењу неког физичког или интелектуалног рада и сл. Оквир ових послова је широк, обзиром да обухвата не само физички већ и интелектуални рад (наравно, све у складу са потребама друштва). Заузврат, улагач стиче одређена чланска права у друштву. При том, уговорени рад не сме бити противан принудним прописима, јавном поретку и добрим обичајима.¹²

Уколико се ближе сагледају радње које је код улога у раду потребно извршити, видљиво је да овај теретни посао има изражене сличности са уговором о делу.¹³ Међутим, код улога у раду се рад искључиво посматра кроз вредност која се може новчано изразити и послужити остваривању основних циљева привредног друштва, а с друге стране и евентуалној заштити поверилаца. Оквири уговора о делу, као општег појма, су знатно шири. Предмет уговора о делу може чинити не само обавеза да се одређени посао изврши, већ и обавеза да се уговорени посао само врши. То се може десити у случају када је обавеза посленика, по својој природи, обавеза средства, а не обавеза циља.¹⁴ Отуда ће се код уговора о делу сматрати да је посленик извршио обавезу уколико је нпр. ископао бунар и поред тога што није нашао воду, наравно уколико

11 Да обавеза предузимања правних послова, по природи ствари, не представља предмет улога о раду закључује се из чињенице да предузимање правних послова спада у надлежност одређених органа друштва. Чак и уколико би надлежни орган пренео овлашћење за вршење правних послова своје члану, тада би било речи о пуномоћству, односно вршењу послова у своје име а у корист властодавца.

12 М. Мијачић, *Облигациони уговори*, 2. издање, 1990, стр. 126.

13 Види чл. 600 Закона о облигационим односима (*Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89, и 59/89 и *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93 – даље у фуснотама: ЗОО). Овде, међутим, треба истаћи да се уговор о делу посматра у ширем смислу, при чему се истовремено обухватају и уговори о делу који у савременом праву имају своју посебност тако да чине посебне именоване уговоре облигационог права, попут уговора о грађењу, о превозу, о ускладиштењу итд.

14 В. Благојевић, *Посебни део облигационог права*, Београд, 1939, стр. 167.

је циљ уговора био да посленик ископа бунар, а не да пронађе воду. С друге стране, код улога у раду се подразумева искључиво обавеза циља, јер би омогућавањем улога у раду који не коинцидира одређеном резултату могао послужити злоупотреби привредног друштва и његових поверилаца. Ископани бунар без воде не би био ни од какве користи привредном друштву, али уложени рад у копање бунара за који се испостави да има воду, био би од изузетне користи привредном друштву које се бави нпр. производњом пољопривредних производа. Зато улог у раду може представљати само резултат рада одређеног квалитета, а који би на посредан или непосредан начин допринео увећању вредности имовине друштва и поспешивању остварења основних његових циљева (стицање добити, уштеда трошкова). Једино тако се може извршити правична процена његове вредности и тиме би и повериоци друштва били заштићени од евентуалних злоупотреба. Чак и у случају када је дозвољен улог који би се састојао у обавези да се одређени рад изврши у будуће, након оснивања друштва, исти би морао бити извршен, не само вршен, и то свакако према уговореном квалитету.

Да улог у раду има одређене специфичности у односу на уговор о делу указује и чињеница да за извршени рад улагач не стиче накнаду у новцу, већ чланска права у друштву. Код општег уговора о делу по извршеном раду посленику припада накнада која се најчешће састоји у новцу, мада нема сметњи да се накнада састоји и у другој имовинској користи. Оно што је свакако идентично јесте да накнада у оба случаја мора бити објективна и правична, односно објективно могућа и дозвољена.¹⁵

Битна разлика улога у раду у односу на уговор о делу јесте и у томе што код уговора о делу привредно друштво не може једностраном изјавом воље раскинути овај уговор пре истека уговореног рока за извршење рада или законског рока ако други није уговорен. Ово је последица приступа нашег позитивног законодавства, да улагач улога у раду стиче чланска права моментом преузимања обавезе за уношење улога у друштво, а не моментом када је рад извршен. Код општег уговора о делу, наручилац може раскинути уговор све до момента док наручени посао није довршен, у ком случају је дужан да посленику накнади његов позитиван уговорни интерес.¹⁶

И на крају, може се рећи да кључна разлика између улога у раду и уговора о делу лежи управо у субјектима који закључују уговор. Наиме, код уговора о делу је то увек уговор између посленика и наручиоца, док код уговарања улога у раду уговарач се при оснивању привредног

15 С. Перовић, *Коментар закона о облигационим односима*, I књига, Савремена администрација, Београд, 1995, стр. 1084.

16 ЗОО, чл. 629.

друштва споразумева са осталим будућим члановима друштва, а у корист будућег привредног друштва. С друге стране, у случају када скупштина друштва донесе одлуку о повећању основног капитала друштва новим улозима у раду, тада улагач који приступа друштву уговара унос улога са самим друштвом.

Следом наведеног, уколико се прихвати решење *de lege lata*, по коме се чланство у привредном друштву стиче моментом преузимања обавезе да се улог уплати, односно унесе, може се улог у раду дефинисати као специфична врста теретног уговора, закљученог између оснивача у случају оснивања друштва или између улагача и самог друштва у случају приступања друштву, код којег улагач, након што се обавезе да изврши одређени рад у свему како уговорена обавеза гласи, стиче чланска права у привредном друштву, при чему привредно друштво не може једностраном изјавом воље раскинути уговор пре истека уговореног односно законског рока. Како је у теорији права стицање чланских права везано за моменат уплате односно уношења улога у друштво, дефиниција *de lege ferenda* гласила би да је улог у раду специфична врста теретног уговора, закљученог између оснивача у случају оснивања друштва или између улагача и самог друштва у случају приступања друштву, код којег улагач, након што одређени рад изврши у свему како уговорена обавеза гласи, стиче чланска права у привредном друштву.

Улог у раду треба разликовати и од уговора о раду, иако се извршени рад јавља као детерминанта код оба ова уговора. Код уговора о раду запослени на један општи и трајан начин ставља на располагање своје физичке и умне способности послодавцу, при чему се закључењем овог уговора ступа у читав сплет радноправних односа. Поред тога улагач по основу уговора о раду има равноправан статус са улагачима других врста улога и није у подређеном положају као што је то случај са запосленим. Дакле, по основу уговора о раду стиче се власнички статус у друштву сразмерно вредности унетог улога. Међутим, с друге стране то не представља препреку да улагач, након стицања чланских права по основу улога у раду, истовремено буде и запослен код привредног друштва по основу уговора о делу.

III Улог у услугама

Да су услуге изузетно значајне за развој савремене светске привреде, потврђује чињеница да обављање услужне делатности апсорбује већински проценат учешћа запослених у привреди а исто тако и учешћа у стварању бруто друштвеног производа, као и да се највише нових при-

вредних субјеката оснива у сектору услуга.¹⁷ Спектар вршења услужне делатности је изузетно широк, и обухвата разноврсне услуге чији се број непрестано увећава. Изузетна разноликост услуга свакако утиче на специфичности њихових особина. Стога се у правној књижевности најчешће не посеже за конкретним дефинисањем појма услуга,¹⁸ већ се услуге посредно поимају путем истицања њихових конститутивних обележја, у погледу којих постоји висок степен сагласности. Основна обележја услуга су: неопипљивост, неодвојивост, хетерогеност и непостојаност.¹⁹ Неопипљивост услуга казује да оне нису доступне нашим чулима. Њихови корисници их не могу видети, омирисати, осетити, пробати попут неког материјалног производа, па на основу тога се одлучити о куповини. За разлику од већине физичких добара, који се прво производе, затим продају и на крају троше, услуге се прво купују, а затим се, по правилу истовремено производе и користе, при чему је корисник услуге обично присутан кад се услуга пружа.²⁰ Отуда се говори о неодвојивости (недељивости) производње и потрошње услуга. Хетерогеност или варијабилност услуга означава да је квалитет услуга зависан од вршиоца услуга, од његових личних квалитета. Међутим, процес стандардизације у вршењу услуга и све већа аутоматизација услужних процеса умањују присуство људи у процесу пружања услуга, а тиме и њихову варијабилност, али свакако не до краја (јер је ипак неопходно да одређени степен нестандардизованости услуга постоји, како би се одређена врста услуге прилагодила специфичним захтевима купца). И на крају, непостојаност услуга показује да се над услугама не може стећи физичка контрола, као што је то случај код материјалних производа.

Полазећи од разноликости услуга, при том имајући значај који пружање услуга има у савременом пословању и привреди уопште, пришло се системском приступу регулисања услуга доношењем Директиве ЕУ о услугама на унутрашњем тржишту.²¹ Иначе, правила садржана у овој Директиви ЕУ примењују се начелно на услуге које се обављају

17 Р. Сенић, В. Сенић, *Менаџмент и маркетинг услуга*, Крагујевац, 2008, стр. 10.

18 Питањем одређивања појма услуга углавном се бавила економска теорија. Поред постојања многих економских дефиниција услуга, треба истаћи да се у литератури најчешће среће одређење према коме услуга представља активност или корист која је у суштини неопипљива, која нема за резултат власништво над било чим, а може, али не мора, бити везана са неким физичким производом. Види: М. Мићовић, „Хетерогеност услуга и хомогеност услужних правних правила“, *Зборник радова „XXI век – век услуга и Услужној права“*, Крагујевац, 2011, стр. 25.

19 Р. Сенић, В. Сенић, *нав. дело*, стр. 24.

20 М. Мићовић, *нав. чланак*, стр. 26.

21 Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, *Official Journal of the European Union*, L 376, од 27.12.2006. године.

уз новчану накнаду уз одговарајућа ограничења.²² Отуда се у теорији права јављају разноврсне класификације услуга, попут поделе на профитне и непрофитне услуге, с обзиром на циљ пружања услуга; затим произвођачке и потрошачке, с обзиром на област примене; потом подела на техничке и радно засноване услуге, зависно од ангажованости техничке опреме или рада људи; услуге високог контакта и услуге ниског контакта, у складу са критеријумом укључености корисника услуга приликом њиховог пружања.²³

Овој исцрпној подели треба додати и поделу услуга на услуге приватног права и услуге јавног права, обзиром на карактер субјеката који услуге врше и интереса којима су услуге приоритетно намењене, па се надаље и једна и друга врста услуга могу разложити на економске (профитне) и некономске (непрофитне) подврсте. Тако се прави разлика између: 1) економских услуга приватног права, код којих је основни циљ пружаоца услуга стицање добити; 2) некономских услуга приватног права; 3) економских услуга јавног права, код којих је поред заштите општег интереса циљ и стицање добити; 4) некономске услуге јавног права, где држава иступа искључиво зарад заштите општих интереса.

Из ове разноврсности класификација услуга намеће се питање, као сасвим логично, да ли се све врсте услуга могу јавити као потенцијални оснивачки улог у капитал привредног друштва. Уколико се пође од тога да улог у привредно друштво служи превасходно сврси обављања делатности друштва (стицању добити) а потом и одређеном степену заштите поверилаца, економске услуге приватног права и економске услуге јавног права се чине најподобнијим да буду улог у оснивачки капитал привредног друштва. Ово из разлога што се једино по пружању ових услуга остварује право на противчинидбу, чија се вредност може објективно проценити и равноправно уврстити у основни капитал при-

22 С. Родин, „Директива ЕУ 123/2006 о услугама – досег и оправдања“, *Зборник Правној факултетна у Зајребу*, бр. 1/09, Загреб, 2009, стр. 53, дефинише ова ограничења на општа, посебна и *ad hoc*. 1) У општа ограничења убраја се непримењивање директиве на: некономске услуге од општег интереса; финансијске услуге, укључујући банкарске услуге и услуге осигурања; услуге електронске комуникације; транспортне услуге; услуге агенције за запошљавање на одређено време; здравствене услуге, без обзира на начин финансирања; аудиовизуелне услуге; коцкарске услуге; социјалне услуге везане за социјално стамбено збрињавање, дечију негу и помоћ породицама и појединцима с трајним или повременим потребама; услуге сигурности које пружају приватна лица; нотарске услуге; подручје опорезивања. 2) Посебна ограничења се односе само на одеђене врсте услуга и не утичу на примену Директиве у целини (попут нпр. да се опште правило о слободи пружања услуга не примењује на више ситуација, попут услуга од општег економског интереса, дистрибуције воде, ел. енергије и сл. 3) Одређена ограничења која се примењују „од случаја до случаја“.

23 М. Мићовић, *нав. чланак*, стр. 28.

вредног друштва, заједно са свим другим врстама улога. Свакако треба поменути да приликом процене вредности ових улога треба имати у виду постојану стандардизацију правила о квалитету пружања услуга, попут обавезе информисања корисника услуга, начела осигурања сигурности услуга,²⁴ као и правила облигационог права у случају неиспуњења уговорене обавезе (попут делимичног пружања услуге или пружања услуге која одступа од стандардизованог или уговореног квалитета). Стога, улог у услугама мора бити извршен у целости и у складу са уговореним, односно стандардизованим квалитетом у одсуству уговореног.

На исти начин као код улога у раду и код улога у услугама се помињу специфичности у односу на општи појам уговора о пружању услуга,²⁵ а који се односи на уговорне стране, дејство овог уговора и немогућност једностраног раскида од стране корисника услуге.

Следом свега наведеног, улог у услугама би се *de lege lata* могао дефинисати као специфична врста теретног уговора, закљученог између оснивача у случају оснивања друштва или између улагача и самог друштва у случају приступања друштву, код којег улагач, вршилац услуге, након што се обавезе да друштву пружи одређену економску услугу (приватног или јавног права) у свему према уговореном квалитету односно стандардизованом квалитету у случају одсуства уговореног, стиче чланска права у привредном друштву, при чему привредно друштво не може једностраном изјавом воље раскинути уговор пре истека уговореног односно законског рока. *De lege ferenda* дефиниција улога у услугама гласила би да је то специфична врста теретног уговора, закљученог између оснивача у случају оснивања друштва или између улагача и самог друштва у случају приступања друштву, код којег улагач, вршилац услуге, након што одређену економску услугу (приватног или јавног права) пружи друштву у свему према уговореном квалитету односно стандардизованом квалитету, у случају одсуства уговореног, стиче чланска права у привредном друштву.

IV О неновчаним оснивачким улозима, с нарочитим освртом на улог у раду и услугама у нашем праву

У нашем позитивном праву улози у привредно друштво могу бити новчани и неновчани и изражавају се у динарима. Неновчани уло-

24 Више о томе: Ј. Вилус, „Директива европског парламента и Савета 2006/123 о услугама на унутрашњем тржишту“, *Евројско законодавство*, бр. 23–24/2008, стр. 19.

25 Уговор о пружању услуга је неименовани уговор, и по својим карактеристикама се сврстава у општи појам уговора о делу, осим уколико се не ради о специфичним услугама које су нарочито дефинисане у Закону о облигационим односима кроз посебне именоване уговоре (попут уговора о превозу, уговора о организовању путовања и сл.).

зи могу бити у стварима и правима, изузев код ортака и комплементарна код којих се неновчани улози могу састојати и у раду и услугама.²⁶ Дакле, идеја нашег законодавца је да се, у друштвима са ограниченом одговорношћу и акционарским друштвима, било јавним или оним која то нису (нејавним, затвореним),²⁷ као и код командитних друштава у случају командитора као оснивача, улози у раду и услугама у потпуности забране. Овакав приступ законодавца представља значајан заокрет у односу на наш раније важећи законски пропис, који је улог у раду и услугама препознавао као неновчани улог, регулисан кроз опште норме о привредним друштвима, док га је изузетно забрањивао код акционарских друштава.²⁸ Ономогућавањем да улози у раду и услугама, као неновчани улози, чине део основног капитала друштва са ограниченом одговорношћу, наш правни систем је постао јединствен по овом питању и у односу на правне системе других земаља.

У упоредном праву постоји двојак приступ регулисању улога у раду и услугама, као неновчаних улога. Са једне стране постоје правни системи који неновчане улоге дефинишу као општи појам, без детаљне анализе који се улози сматрају натуралним,²⁹ док с друге стране има закона који детаљно дефинишу шта се сматра неновчаним улогом.³⁰

26 Овакво решење прописано је у чл. 45, чл. 96 ст. 2 и чл. 129 ст. 1 Закона о привредним друштвима (*Сл. гласник РС*, бр. 36/2011 и 99/2011), даље у фуснотама: ЗОПД (2011).

27 О термилошкој смушености нашег законодавца у својеврсном покушају „принудно“ отварања акционарског друштва, видети више код: М. Васиљевић, „Критички поглед на Закон о привредним друштвима Србије (2011)“, *Збирка реферата са XX саветовања судија привредних судова*, Златибор, 2012, стр. 57.

28 Раније важећим Законом о привредним друштвима (*Сл. гласник РС*, бр. 125/2004) било је у основним одредбама предвиђено да се неновчаним улозима имају сматрати улози у стварима и правима, раду и услугама, као и удели и акције у другим друштвима. С друге стране чл. 192 овог Закона забрањивао је уношење улога у извршеном раду или услугама за отворено акционарско друштво, док је код затвореног акционарског друштва унос овог улога био условљен обавезом да таква могућност буде одређена у оснивачком акту. Ово решење нашег раније важећег законодавства било је у потпуности усклађено са правилима Друге директиве ЕУ и може се слободно рећи да се њиме ишло корак напред у односу на сада важеће прописе о улозима у привредно друштво.

29 Видети: чл. 5 немачког Закона о друштвима са ограниченом одговорношћу (нем. *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung – GmbHG*), чл. 20 Закона о друштвима са ограниченом одговорношћу (шпа. *Ley de Sociedades de Responsabilidad Limitada*), чл. 68 Закона о привредним друштвима Републике Црне Горе (*Сл. лист РЦГ*, бр. 06/02), чл. 14 ст. 1 Закона о привредним друштвима Републике Српске (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 127/08).

30 Видети: чл. 72 ст. 2 Закона о трговачким друштвима Републике Хрватске (*Народне новине*, бр. 152/2011), чл. 14 ст. 1 Закона о привредним друштвима Републике Српске (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 127/08).

Код оба приступа постоји забрана уношења улога у раду и услугама у оснивачки капитал акционарских друштава. Међутим, у односу на све остале форме друштава не постоје препреке да улози у раду и услугама чине основни капитал привредног друштва, шта више код оних правних система који детаљно дефинишу неновчане улоге, улози у раду и услугама се изричито одобравају.

С циљем да се повериоци заштите, при уношењу неновчаних улога примењује се правило о обавезности утврђивања њихове вредности.³¹ Уколико се чланови друштва о вредности неновчаних улога не споразумеју, прописана је обавеза процене од стране овлашћених лица.³² Процена вредности неновчаних улога не може бити старија од годину дана од дана његовог уноса у друштво, а иста се и региструје и објављује у складу са законом о регистрацији. У случају да су од дана вршења процене до момента уношења неновчаног улога наступиле околности које умањују његову вредност, обавезна је поновна процена вредности улога. Ако се накнадно испостави да је дошло до непредвиђеног умањења вредности улога, члан друштва који уноси неновчани улог у обавези је да друштву изврши доплату разлике у вредности у новцу у року за унос неновчаног улога. Уколико друштво не наложи да се процена улога изврши, чланови друштва који поседују удео од најмање 5% основног капитала друштва могу писаним путем захтевати да се процена изврши, а у случају непоступања друштва у року од 15 дана од пријема захтева, омогућено је да се, у року од 90 дана од дана уноса неновчаног улога у друштво, процена неновчаног улога захтева од суда у ванпарничном поступку.³³

Следом наведеног, уколико би се *ratio legis* за онемогућавање уношења улога у раду и услугама у основни капитал друштва са ограниченом одговорношћу и командитног друштва када је оснивач комплементар, тражио евентуално у тежњи да се заштите повериоци, као и у немогућности принудног извршења на овим улозима, тај аргумент би могао опстати само у случају да је немогуће утврдити вредност ових улога, попут свих осталих неновчаних улога. Међутим, и на први поглед се може закључити да се вредност улога у раду и услугама може новчано проценити. Животно је нелогично да се у једном случају може утврди-

31 Детаљно о необавезности процене неновчаних улога у одређеним случајевима видети: В. Радовић, *нав. чланака*, стр. 185.

32 Чл. 51 ст. 1 и ст. 2 ЗОПД (2011), прописано је да вредност неновчаног улога у друштво процењује овлашћени судски вештак, ревизор или друго стручно лице које је од стране надлежног државног органа Републике Србије овлашћено да врши процене одређених ствари и права. Ову процену може вршити и привредно друштво које испуњава законом прописане услове да врши процене вредности ствари или права која су предмет процене.

33 ЗОПД (2011), чл. 50–55.

ти вредност неког „права“ као неновчаног улога (нпр. потраживања), а да се у другом случају не може утврдити вредност извршеног рада или пружене услуга. Па шта друго могу тражити посленик или вршилац услуге након што изврше своје уговорене обавезе, него одређену противчинидбу, дакле, одређено „право“. Након што је посленик извршио рад или вршилац услуге пружио услугу, он стиче право да од друштва захтева противчинидбу која се најчешће састоји у новцу, мада нема сметњи да накнада буде и у предаји неке ствари или права. На тај начин би се процењена вредност извршеног рада или пружене услуге могла несметано уврстити у основни капитал друштва са ограниченом одговорношћу, а посленику или пружаоцу услуге би заузврат припало чланско право у друштву.

Свему изнетом треба додати и да уколико се приступи подели поверилаца на „вољне и невољне“,³⁴ при чему су „вољни“ повериоци они који су слободни да одлуче да ли ће ступити у облигационе односе са друштвом или не, као и да облигационе односе могу уредити по својој вољи,³⁵ то законодавац није дужан да евентуалном забраном улога у раду и услугама у основни капитал друштва *a priori* штити ова лица, која су сама проценила да имају интерес да ступе у облигационе односе са друштвом. Довољно је да се овим повериоцима омогући остваривање неког од индивидуалних средстава заштите, попут омогућавања информисања о ликвидности привредног друштва, средстава личног и стварног обезбеђења, рестриктивних уговорних клаузула и сл. Истина је да по питању тзв. „невољних“ поверилаца, оних који нису својом вољом постали повериоци друштва, треба бити опрезнији и уважити идеју да се путем начела неповредивости минимума основног капитала на неки начин тежи заштити њихових интереса.³⁶ Међутим, како је у нашем

34 Т. Јевремовић Петровић у чланку „Повериоци у компанијском праву и инструменти њихове заштите“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 1/2011, помиње, између осталих подела, и поделу повериоца друштва на „вољне“ и „невољне“. „Вољни“ повериоци су они који својом вољом одлучују да успоставе однос са дужником – привредним друштвом. У ове повериоце убрајају се, као најзначајнија категорија: 1) банке и друге кредитне институције, 2) потом добављачи, произвођачи, дистрибутери и друга лица која са друштвом стоје у сталним пословним односима (којима је потребнија већа заштита од прве категорије бољних поверилаца). „Невољни“ повериоци представљају повериоце који без своје воље ступају у облигационе односе са привредним друштвом, а најчешће по основу проузроковања штете (попут државе, запослених и сл.).

35 С. Перовић, *нав. дело*, стр. 6.

36 Иако је у правној теорији постоји доста аутора који стоје на становишту да је систем заштите поверилаца путем минимума основног капитала у суштини неефикасан, па и у погледу акционарских друштава и да представља само „привид сигурности“, ипак са друге стране постоје мишљења да се, нарочито код акционарских друштава, правила која се односе на основни капитал, уз обавезу извештавања јавности и фидуцијарне дужности чланова управе, традиционално посматрају као једна од

праву код друштва са ограниченом одговорношћу минимални основни капитал сведен на безначајну новчану вредност (осим оних друштва којима врста делатности условљава већу вредност основног капитала),³⁷ то је заштита поверилаца на овај начин постала несврнисходна. Стога се у теорији савременог корпоративног управљања афирмишу индивидуална средства обезбеђења и зарад заштите категорије „невољних“ поверилаца, попут обавезивања осигурања друштва, института пробијања правне личности у случају злоупотребе правног лица, обавезе накнаде штете у случају повреде дужности према друштву и сл.

Дакле, из свега наведеног се може закључити да онемогућавање уноса улога у раду и услугама у основни капитал друштва са ограниченом одговорношћу не представља ништа друго до пропуст законодавца, јер ово решење закона нема свог основа у природи овог друштва. Чак и уколико би се довела у питање оправданост уноса обећаног (неизвршеног) рада или (непружених) услуга као основачки улог у друштво са ограниченом одговорношћу, треба стати на становиште да је и ова врста неновчаног улога подобна за уношење у основни капитал друштва са ограниченом одговорношћу. Исправност оваквог схватања доказује и чињеница да се неновчани улози могу унети и до пет година након доношења оснивачког акта.³⁸ Такође, треба истаћи да се по ставу нашег законодавства удео у овом привредном друштву стиче на основу преузете обавезе уплате односно уноса улога, а не на основу извршене обавезе уплате или уноса улога.³⁹

Чак и уколико се говори о оправданости постојања оснивачког улога у раду који тек треба да буде извршен или услузи која треба да буде пружена код друштва са ограниченом одговорношћу, већина правних стручњака стоји на становишту да и ове улоге треба дозволити.⁴⁰

три регулаторне стратегије. В. Радовић, *нав. чланак*, стр. 195, упућује на: Gerard Hertig, Hideki Kanda, „Creditor Protection“, у: Reinier R. Kraakman, Paul Davies, Henry Hansmann, Gerard Hertig, Klaus J. Hopt, Hideki Kanda, Edward B. Rock, *The Anatomy of Corporate Law – A Comparative and Functional Approach*, Oxford University Press, 2005, стр. 77–96.

37 Чл. 145 ЗОПД (2011) прописано је да основни капитал друштва са ограниченом одговорношћу износи најмање 100 динара, осим ако је посебним законом предвиђен већи износ основног капитала за друштва која обављају одређене делатности.

38 ЗОПД (2011), чл. 46 ст. 2 тач. 2.

39 Према мишљењу М. Васиљевића овакво законско решење израз је схватања о апсолутној свемоћи законодавца који не одговара ни самом себи, ни логици, ни филозофији права. Види: М. Васиљевић, *Збирка реферата са XX савештовања судија привредних судова*, стр. 55–56.

40 Jonathan Rickford (ed.), „Reforming Capital – Report of the Interdisciplinary Group on Capital Maintenance“, *European Business Law Review*, 2004, стр. 937. Он чак иде и корак даље, и препоручује да и код отворених акционарских друштва која се

Како се и овим „обећаним“ улозима не би угрозили интереси друштва и његових поверилаца, ваља поменути да наше право прописује да уколико посленик или вршилац услуге ову своју обавезу не изврши у свему како је уговорено, у обавези је да накнади штету друштву која му је проузрокована пропуштањем или кашњењем извршења те обавезе. Оснивачким актом (или статутом код акционарских друштава) може се предвидети и обавеза плаћања уговорне казне, а као крајња санкција предвиђена је могућност да друштво донесе одлуку о искључењу тог члана из друштва.⁴¹ Члан друштва који је искључен из разлога што није унео улог у друштво остаје у обавези да уплати односно унесе уписани улог, ако је то неопходно за намирење поверилаца.⁴²

С друге стране, када се говори о тенденцијама даљег развоја Друге директиве ЕУ, и све присутнијим ставовима да се и у акционарским друштвима омогући унос улога у раду и услугама, ипак је по овом питању довољно изразити само умерени оптимизам. Истина је да би оваква могућност била од изузетног значаја за она друштва код којих професионалне услуге чине значајан удео у имовини, али обзиром да ову форму друштва карактеришу искључиво капитал односи, то би омогућавање уноса ових улога стварало могућности за бројне злоупотребе, нарочито у транзиционим друштвима, код којих су савремени методи заштите поверилаца и акционара (нарочито мањинских) још увек у повоју. Међутим, у оним правним системима где су правила корпоративног управљања дубоко укоренења у систем пословања привредних друштава, ова идеја би имала смисла, уз основну претпоставку да се до момента извршења рада односно момента пружања услуге оформи систем адекватног обезбеђења друштва (попут, преноса акција на депо рачун док се не изврши рад, односно не пруже услуге,⁴³ или да се друштво према овом члану обезбеди неким другим средством обезбеђења, било личним било реалним).

V Закључак

У нашем позитивном праву се удео у друштву стиче по основу преузете обавезе уплате, односно уноса улога. Ово решење законодавца се не може оценити позитивним, обзиром да се чланство у друштву *de lege ferenda* стиче тек по извршеном уносу односно по уплати улога у

баве професионалним пружањем услуга треба дозволити уношење улога који би се састојали у обавези пружања услуга.

41 ЗОПД (2011), чл. 48.

42 ЗОПД (2011), чл. 195 ст. 5.

43 В. Радовић, *нав. чланак*, стр. 202-203.

друштво. У том случају би се улог у раду могао дефинисати као специфична врста теретног уговора, закљученог између оснивача у случају оснивања друштва или између улагача и самог друштва у случају приступања друштву, код којег улагач, вршилац услуге, након што одређену услугу друштву пружи у свему према уговореном квалитету односно стандардизованом квалитету у случају одсуства уговореног, стиче чланска права у привредном друштву. Дефиниција улога у услугама гласила би да је то специфична врста теретног уговора, закљученог између оснивача у случају оснивања друштва или између улагача и самог друштва у случају приступања друштву, код којег улагач, вршилац услуге, након што одређену економску услугу (приватног или јавног права) пружи друштву у свему према уговореном квалитету односно стандардизованом квалитету у случају одсуства уговореног, стиче чланска права у привредном друштву.

Поред тога, према решењу нашег законодавца, неновчани улози могу бити у стварима и правима, изузев код ортака и комплементара код којих се неновчани улози могу састојати и у раду и услугама. Ни овај приступ није прихватљив, нарочито у погледу друштва са ограниченом одговорношћу и командитног друштва у случају командитора као улагача. Улог у раду и услугама треба бити прописан и за ове форме привредног друштва.

Међутим, код акционарских друштава по питању ових улога треба бити опрезнији. Њих је могуће дозволити само уз основну претпоставку да се до момента извршења рада односно момента пружања услуге оформи систем адекватног обезбеђења друштва.

Marko RADOVIĆ

PhD Student at the University of Belgrade Faculty of Law

WORK OR SUPPLY SERVICES AS CONTRIBUTIONS IN THE SUBSCRIBED CAPITAL OF COMPANIES

Summary

For the sake of consistency in the realization of the principle of preserving the value of subscribed capital of company and inability to circumvent the rules on minimum capital, Second EU Directive does not allow for contribution in the subscribed capital of the joint-stock company to consist of work and services

(so-called stake of work and services). The amendments of the Second EU Directive have not taken a step further either. But since the fundamental economic relationship in the post-industrial society has become linked to the provision of services and not for the production and sale of goods, there is a more persistent understanding that contributions in form of performance of work and providing services should be allowed even in joint-stock companies.

Bearing in mind that other types of companies characterize the presence of “intuitu personae” elements, it should mean that the question of contributions in work and services should not be subject to dispute. However, in our positive law that is not the case, since only the general partners are allowed to have intangible investment in the capital of the company in the form of work and services.

Hence, in this paper, in addition to the attempt to define the contribution in work and services, the author will be pointing to the justification of need for these contributions to be part of capital of all the companies that are characterized by the presence of elements “intuitu personae”, and in the perspective of joint stock companies.

Key words: *subscribed capital, contribution, contributions in work, contribution in providing services.*